

Գևորգ Քիլիմնջյան

ՀՈՒՆԱՍՏԱՆԸ 1821-1870 ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ ԵՎ ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՎԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

1821 թ. մարտին հույն ժողովուրդը ազգային-ազատագրական հերոսական պատերազմ է սկսում թուրքական դարավոր տիրապետության դեմ: Հույն ժողովրդի ազգային-ազատագրական պատերազմի սկիզբը պաշտոնապես համարվում է մարտի 25-ը, որն ամեն տարի նշվում է որպես Հունաստանի Անկախության օր:

1822 թ. հունվարին Արևելյան Պելոպոնեսի Էպիդավրոս քաղաքում հրավիրված հունական Ազգային ժողովը հռչակում է Հունաստանի անկախությունը և ընդունում առաջին Սահմանադրությունը՝ Էպիդավրոսի կազմակերպական Կանոնադրությունը: Սահմանադրությունը Հունաստանը հռչակում էր անկախ պետություն՝ ընտրովի նախագահի գլխավորությամբ:

Բայց սկզբնական շրջանում հույն ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարը հանդիպում է «Սրբազան դաշինքի» հիմնադիր տերությունների՝ Ռուսաստանի, Ավստրիայի և Պրուսիայի, ինչպես նաև այդ դաշինքին հարող Անգլիայի թշնամական վերաբերմունքին: Բայց աստիճանաբար հունական ազատագրական պայքարի ռազմական որոշակի հաջողությունները և հունական տարածքի որոշ մասի ազատագրումը ստիպում են ռուսական, անգլիական և ֆրանսիական կառավարող շրջաններին նոր մոտեցումներ ցուցաբերել հունական ազատագրական պայքարի նկատմամբ՝ նպատակ ունենալով իրենց ազդեցությունը հաստատելու նոր ստեղծվող պետության վրա:

Երկարատև բանակցությունների արդյունքում 1826 թ. ապրիլի 4-ին Պետերբուրգում ստորագրվում է անգլո-ռուսական արձանագրություն, որը նախատեսում էր Պելոպոնեսում և Էգեյան կղզիներում ստեղծել Թուրքիայից վասալական կախվածության մեջ գտնվող, հարկատու, սակայն ներքին լիակատար ինքնուրույնությամբ օժտված հունական ինքնավար պետություն, իսկ նրա ցամաքային և ծովային սահմանների վերջնական ճշգրտումները պայմանավորվող տերությունների կողմից կատարվելու էին հետագայում:

Երկու տերությունները պարտավորվում էին այդ համաձայնությամբ Օսմանյան կայսրությունում չհետապնդել տարածքներ ձեռք բերելու, բացառիկ ազդեցություն հաստատելու և իրենց հպատակների համար առևտրական առավելություններ ձեռք բերելու նպատակներ:

Երկու տերությունները պայմանավորվում էին Պետերբուրգյան արձանագրությանը հաղորդակից դարձնել Վիեննայի, Փարիզի և Բեռլինի արքունիքներին՝ առաջարկելով նրանց նույնպես դառնալ Թուրքիայի և Հունաստանի միջև կայանալիք վերջնական հաշտության երաշխավորներ¹:

Կ. Պոլսում հավատարմագրված ֆրանսիական, անգլիական, ռուսական, ավստրիական և պրուսական դեսպաններին 1827 թ. հունիսի 9-ին և 10-ին հղած նոտայով, հիմնվելով կրոնական, քաղաքական, ազգային և վարչական անխախտելի սկզբունքների վրա՝ թուրքական կառավարությունը կտրականապես մերժում էր ընդունել Հունաստանի ինքնավարությանը վերաբերող 1826 թ. ապրիլի 4-ի Լոնդոնի արձանագրությունը²:

1827 թ. հուլիսի 6-ին Անգլիան, Ռուսաստանը և նրանց միացած ֆրանսիան Լոնդոնում ստորագրում են Հունաստանի ինքնավարության վերաբերյալ 1826 թ. Պետեր-

¹ Noradounghian G., Recueil d'actes internationaux de L'Empire Ottoman. Tome deuxième. 1789-1856. Paris, 1900.

N37. Protocole relatif aux affaires de la Grèce. Signé à Saint-Pétersbourg entre la Russie et l'Angleterre le 23 mars-4 avril 1826, p. 114-116.

² Annuaire historique universel, pour 1827. Paris, 1828. Appendice. Note remise les 9 et 10 juin 1827, par le reis-effendi, aux drogmans des légations française, anglaise, russe, autrichienne et prussienne, p. 99-102.

բուրգյան արձանագրության սկզբունքներից բխող պայմանագիր: Հուլիսի 6-ի պայմանագրի հողվածները իրականացնելու, Թուրքիայի և հույների միջև հաշտություն կայացնելու նպատակով պայմանավորվող տերությունները իրենց միջնորդությունն էին առաջարկում թուրքական կառավարությանը: Պայմանագրին կցված գաղտնի հողվածով երեք տերությունները թուրքական կառավարությանը նախազգուշացնում էին, որ եթե մեկ ամսվա զինադադարի ընթացքում միջնորդության առաջարկը չընդունվի, ապա իրենք անհապաղորեն կձեռնարկեն հույների հետ մերձենալու անհրաժեշտ միջոցառումներ և այդ առումով հունական իշխանությունների հետ կհաստատեն առևտրական հարաբերություններ, ինչպես նաև երկուստեք կփոխանակեն դիվանագիտական ներկայացուցիչներ:

Լոնդոնի պայմանագրով նախատեսված մեկ ամսվա զինադադարի պայմանը Թուրքիայի կողմից չընդունվելու դեպքում երեք տերությունները պետք է զենքի ուժով պարտադրեին իրենց կայացրած ընդհանուր որոշումը: Երեք տերությունները միաժամանակ նախազգուշացնում էին նաև հունական իշխանություններին հուլիսի 6-ի Լոնդոնի պայմանագիրը մերժելու դեպքում նրանց նկատմամբ իրենց ձեռնարկելիք միջոցառումների մասին¹: Օգոստոսի 21-ին հունական կառավարությունը, իսկ օգոստոսի 25-ին՝ Ազգային ժողովը ընդունում են հուլիսի 6-ի Լոնդոնի պայմանագրով իրենց ներկայացված առաջարկությունները: Հունական իշխանությունները միաժամանակ հույս էին հայտնում, որ ազատագրական պատերազմ մղող համախմբված հույների ջանքերը, աջակցություն ստանալով տերությունների բարյացակամ որոշումներում, կպսակվեն երջանիկ հաջողությամբ²:

4. Պոլսում հավատարմագրված Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի դեսպանները օգոստոսի 16-ին թուրքական կառավարությանը հղած վերջնագրով նախազգուշացնում են, որ 1827 թ. հուլիսի 6-ին Լոնդոնում Հունաստանի վերաբերյալ ստորագրված պայմանագրին 15 օրվա ընթացքում կրկին բացասական, խուսափողական, անբավարար պատասխան տալու կամ բացարձակ լռության մատնելու դեպքում դաշնակից տերությունները հարկադրված կլինեն ձեռնարկելու անհրաժեշտ միջոցառումներ՝ թուրքական կառավարության իրական շահերին չհամապատասխանող, միջազգային առևտրի անվտանգությանը և Եվրոպայի լիակատար անդորրությանը սպառնացող իրադրությանը վերջ տալու համար³: Օգոստոսի 31-ին երեք տերությունները կրկնում են օգոստոսի 16-ին թուրքական կառավարությանը հղած հուշագիրը⁴:

Թուրքական կառավարությանը Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի հղած հուշագրի հաջորդ օրը՝ օգոստոսի 17-ին, Պրուսիայի դիվանագիտական ներկայացուցիչը իր վերադասից ստացած հանձնարարականով Օսմանյան կայսրության արտաքին գործերի նախարարին վերջին անգամ պետք է նախազգուշացներ, որ երեք տերությունները անհրաժեշտ բոլոր միջոցներն ունեն հուլիսի 6-ի պայմանագիրը իրականացնելու համար, և որ նա չի կարող չգիտակցել, թե թուրքական կառավարությունը իր համար ինչպիսի ապագա է պատրաստում, եթե նա համառորեն մերժում է իր բարեկամների առաջարկությունները, խորհուրդները, ինչպես նաև խնդրանքները⁵:

Թուրքական կողմի մերժման հետևանքով 1827 թ. հոկտեմբերի 20-ին Պելուպոնեսի հարավարևմտյան մասում՝ Նավարինի ծովածոցում, անգլիական, ֆրանսիական և ռու-

¹ Noradounghian G., նշվ. աշխ., հ. 2, N42. Traité pour la pacification de la Grèce conclu entre l'Angleterre, la France et la Russie et signé à Londres le 5 juillet 1827 avec un article additionnel en date du même jour. Article additionnel, p. 130-134.

² Annuaire historique universel, pour 1827. Paris, 1828. Appendice. Proclamation de la commission représentative du gouvernement de la Grèce, sur le traité du 6 juillet. Réponse faite à la notification du traité, p. 138-140.

³ Noradounghian G., նշվ. աշխ., հ. 2, N43. Notification à la Porte Ottomane des Représentants d'Angleterre, de France et de Russie relative aux affaires de Grèce. En date du 16 Août 1827, p. 134-135.

⁴ Նույն տեղում: N44. Seconde notification à la Porte Ottomane des Représentants d'Angleterre, de France et de Russie au sujet des affaires de Grèce. En date du 31 Août 1827, p. 136-137.

⁵ Annuaire historique universel, pour 1827. Paris, 1828. Appendice. Instruction donnée, le 17 août 1827, au drogman de la légation prussienne à Constantinople, p. 104-106.

սական 27 ռազմանավերը չորս ժամ տևող ծովային ճակատամարտում լիովին ոչնչացնում են 89 մարտանավերից բաղկացած թուրք-եգիպտական նավատորմը: Այդ հաղթական ճակատամարտը վճռական նշանակություն է ունենում հունական ազգային – ազատագրական ապստամբության հաղթանակի համար: Ինչպես նշվում է հունական պատմագրության մեջ, Նավարինի ծովային ճակատամարտը փրկում է հունական հեղափոխությունը այն ժամանակ, երբ նա արդեն անխուսափելի կործանման եզրին էր¹:

Սակայն գործը Նավարինի ծովային հաղթական ճակատամարտով չի ավարտվում:

Նավարինի ծովային հաղթական ճակատամարտից ընդամենը 20 օր անց՝ նոյեմբերի 10-ին, թուրքական կառավարությանը հղած միասնական նոտայով երեք տերությունները վճռականորեն պահանջում են առանց հապաղելու՝ պարզորոշ վերաբերմունք արտահայտել օսմանյան սուլթանի սյուզերենության ներքո Հունաստանի ինքնավարության վերաբերյալ 1827 թ. հուլիսի 6-ին Լոնդոնում ստորագրված պայմանագրին²:

Թուրքական կառավարությանը երեք տերությունների հղած միասնական նոտայից երկու օր անց՝ նոյեմբերի 12-ին, դիվանագիտական ներկայացուցիչներին ուղղած շրջաբերականով Ռուսաստանի արտաքին գործերի նախարար Նեսսելրոդեն նշում էր, որ կայսրի համոզմամբ 1827 թ. հուլիսի 6-ի Լոնդոնի պայմանագրի հիմնական նպատակի փոխարեն որպես այլընտրանք ցամաքային Հունաստանում և Էգեյան կղզիներում թուրքական կառավարությունը իրականացնում է հույներին բնաջնջելու քաղաքականություն: Այդ պատճառով, շեշտում էր Ռուսաստանի արտաքին գործերի նախարարը, սերտորեն համագործակցելով Անգլիայի և Ֆրանսիայի հետ՝ կայսրը վճռականորեն որոշել է կենսագործել Հունաստանի վերաբերյալ ընդունված 1827 թ. հուլիսի 6-ի Լոնդոնի պայմանագիրը՝ միաժամանակ խստորեն պահպանելով պայմանավորվող տերությունների կողմից Օսմանյան կայսրությունում տարածքային նվաճումներ չկատարելու կամ բացառիկ արտոնություններ ձեռք չբերելու գերագույն սկզբունքը³:

Թուրքական կառավարության կողմից Հունաստանի ինքնավարության վերաբերյալ երեք տերությունների նոյեմբերի 10-ի միասնական նոտան մերժելու հետևանքով Կ. Պոլսում հավատարմագրված Ռուսաստանի, Անգլիայի և Ֆրանսիայի դեսպանները դեկտեմբերի 2-ին հրահանգ են ստանում իրենց դիվանագիտական գործունեությունը դադարեցնելու մասին⁴:

Որպես պատասխան երեք տերությունների նոյեմբերի 10-ի միասնական նոտայի՝ Օսմանյան կայսրության մուսուլմաններին հղած 1827 թ. դեկտեմբերի 18-ի շրջաբերականով թուրքական կառավարությունը հայտարարում էր, որ 1827 թ. հուլիսի 6-ի Լոնդոնի պայմանագրի սկզբունքներն ընդունելու դեպքում Սորեայի (Պելոպոնեսի) և Էգեյան կղզիների անկախությունը կխրախուսի և անխուսափելիորեն կուժեղացնի Ռումելիայի և Անատոլիայի հույների անկախության անկասելի ձգտումը, որի իրականացմամբ նրանք կոչնչացնեն իսլամական դավանանքը, կքայքայեն կայսրությունը և գերիշխանություն կհաստատեն մուսուլման ժողովրդի վրա: Թուրքական կառավարությունը բոլոր մուսուլմաններին կոչ էր անում համախմբվելով հզոր ճակատ ստեղծելու և Օսմանյան կայսրությունը օտարերկրյա կործանարար միջամտությունից պաշտպանելու համար կրոնական ու ազգային «սրբազան» պատերազմ մղելու, որովհետև ո՛չ բանակա-

¹ Димитрис Лулес, Образование греческого государства и Россия (1821-1832). Ст'у "Советское славяноведение", N3, էջ 41:

² Annuaire historique universel, pour 1827. Paris, 1828. Appendice. Note collective adressée par les trois ambassadeurs de la France, de la Grande-Bretagne et de la Russie au reis-effendi, le 10 novembre 1827, p. 115-116.

³ Սույն տեղում: Appendice. Note circulaire adressée aux légations par S. Exc. le comte de Nesselrode, ministre des affaires étrangères de Russie. Saint-Pétersbourg, 12 novembre, p. 116-117.

⁴ Սույն տեղում: Appendice. Instructions données aux drogmans des légations de France, d'Angleterre et de Russie, en date du 2 décembre 1828, p. 117-118.

նությունը, ո՛չ օրենքը, ո՛չ քաղաքանությունը, ո՛չ կրոնը թույլ չեն տա ընդունել նման առաջարկությունները¹:

Թուրքական կառավարության բացասական պատասխանի հետևանքով Ռուսաստանը 1827 թ. հուլիսի 6-ի պայմանագիրը զենքի ուժով իրականացնելու նպատակով 1828 թ. ապրիլի 26-ին պատերազմ է հայտարարում Թուրքիային՝ ռազմական գործողություններ ծավալելով Բալկաններում և Հայաստանում: Ռուսական կառավարող շրջանները համոզված էին, որ միայն պատերազմը «կկարողանա լուծել հունական հարցը»²:

Մայիսի 20-ին թուրքական կառավարությունը պաշտոնապես պատերազմ է հայտարարում Ռուսաստանին:

Ի պատասխան ռուսական կայսրի պատերազմ հռչակող մանիֆեստի՝ հունիսի 4-ին հրապարակած հայտարարությամբ թուրքական կառավարությունը կտրականապես մերժում էր հունական գործերին վերաբերող օտարերկրյա որևէ միջամտություն³:

Ռուս-թուրքական պատերազմին միաժամանակ՝ 1828 թ. հոկտեմբերին ֆրանսիական 14000-ոց հեծելազորը ստիպում է թուրք-եգիպտական բանակներին առանց դիմադրության հեռանալու հունական ազատագրական պայքարի կենտրոն Պելոպոնեսից:

Դեռևս ռուս-թուրքական պատերազմի ընթացքում Անգլիան, Ֆրանսիան և Ռուսաստանը 1829 թ. մարտի 22-ին Լոնդոնում Հունաստանի վերաբերյալ ընդունում են 1827 թ. հուլիսի 6-ին ստորագրած համաձայնագրի վրա հենված արձանագրություն: Դրա համաձայն՝ օսմանյան սուլթանի սյուզերենության ներքո Հունաստանը ստանում էր ներքին ինքնավարության լայն իրավունքներ, իսկ նրա քաղաքական կառուցվածքը պետք է կրեր ժառանգական միապետության բնույթ: Օսմանյան սուլթանի սյուզերենության ներքո ներքին լայն ինքնավարությամբ օժտված Հունաստանի առաջին միապետը պետք է ընտրվեր երեք տերությունների՝ Անգլիայի, Ֆրանսիայի, Ռուսաստանի և սյուզերեն սուլթանի փոխադարձ համաձայնության պայմաններում: Ինքնավար Հունաստանի միապետը պետք է պատկաներ քրիստոնեական դավանանքին և ազգակցական կապեր չունենար Անգլիայում, Ֆրանսիայում և Ռուսաստանում իշխող արքայատոհմերի հետ: Որպես Օսմանյան կայսրության վասալ, ժառանգաբար գահ բարձրացած Հունաստանի յուրաքանչյուր միապետ պարտավոր էր ժամանել Կ. Պոլիս և ինվեստիտուրա ստանալ իր սյուզերեն սուլթանից և, բացի տերությունների սահմանած 1.5 մլն ֆրանկ պարտադիր ամենամյա հարկից, իր գահակալության համար թուրքական կառավարությանը միանվազ պետք է վճարեր նույնքան տարեկան հարկ:

Երեք տերությունները 1829 թ. մարտի 22-ի արձանագրությամբ կոնկրետ կերպով սահմանում էին օսմանյան սյուզերենության ներքո ինքնավար Հունաստանի ցամաքային և ծովային տարածքները: Այսպես՝ Բալկաններում Հունաստանին էին տրվում Հոնիական ծովի Արտայի ծովածոցից մինչև Էգեյան ծովի Կոլոնի ծովածոցը ձգվող սահմանից հարավ գտնվող տարածքները և Պելոպոնեսյան թերակղզին: Էգեյան ծովի կղզիներից Հունաստանին էին տրվում Կիկլադյան արշիպելագը, Էվբեան (Նեգրեպոնտը) և Պելոպոնեսյան թերակղզու բոլոր հարակից կղզիները⁴:

1828 թ. ապրիլի 26-ին սկսված ռուս-թուրքական պատերազմը Բալկանյան և Կովկասյան ռազմաճակատներում ընթանում է Ռուսաստանի հաղթանակներով: 1829 թ. հուլիսի 9-ին ռուսական բանակը Արևմտյան Հայաստանում գրավում է Էրզրումը, իսկ օգոստոսի 20-ին Բալկաններում անձնատուր է լինում Օսմանյան կայսրության երբեմնի մայրաքաղաք Ադրիանապոլիսը:

¹ Նույն տեղում: Appendice. Khatti-shef ou proclamation adressé, le 18 décembre 1827, aux ayans d'Europe et d'Asie, p. 119-122.

² Димитрис Лулес, նշվ. աշխ., էջ 45:

³ Annuaire historique universel, pour 1827. Paris, 1829. Appendice. Réponse de la Porte ottomane au Manifeste de la Russie. 4 juin 1828, p. 127-132.

⁴ Мартенс Ф., Собрание трактатов и конвенций, заключенных Россией с иностранными державами. Том XI. 1801-31. С.-Петербург, 1895. N.436. 1829г., марта 10-го (22-го). Протокол Лондонской конференции, определяющий будущее устройство освобожденной Греции, стр. 387-409.

Օսմանյան կայսրության արտաքին գործերի նախարարի գրավոր խնդրանքով 1829 թ. հունիսի 18-ին հանդիսավոր ընդունելությամբ Կ. Պոլիս վերադարձած Անգլիայի և Ֆրանսիայի դեսպանները հուլիսի 9-ին թուրքական կառավարությանը հղած նոտայով վճռականորեն պահանջում են իրականացնել Հունաստանի ինքնավարության, նրա ցամաքային ու ծովային տարածքների վերաբերյալ 1829 թ. մարտի 22-ին Լոնդոնում երեք տերությունների ընդունած որոշումը¹:

Հետագա ջախջախիչ պարտություններից խուսափելու համար թուրքական կառավարությունը օգոստոսի 15-ին Ֆրանսիային և Մեծ Բրիտանիային հղած նոտայով հարկադրված էր հայտարարելու, որ ընդունում է հունական հարցի վերաբերյալ 1827 թ. հուլիսի 6-ի Լոնդոնի պայմանագիրը²:

Օսմանյան կայսրության համար ստեղծված ռազմաքաղաքական ճգնաժամային իրադրության պայմաններում սեպտեմբերի 2-ին Ադրիանապոլսում սկսված ռուս-թուրքական հաշտության բանակցություններն ավարտվում են նույն ամսվա 14-ին:

Ադրիանապոլսի ռուս-թուրքական հաշտության բանակցությունների ընթացքում՝ սեպտեմբերի 9-ին, Անգլիային ու Ֆրանսիային հղած լրացուցիչ հայտարարությամբ թուրքական կառավարությունը անվերապահորեն վերահաստատում էր հունական հարցի վերաբերյալ 1827 թ. հուլիսի 6-ին Լոնդոնում երեք տերությունների կայացրած որոշումները ամբողջությամբ ընդունելու վերաբերյալ օգոստոսի 15-ին արտահայտած իր պատրաստակամությունը³:

1829 թ. սեպտեմբերի 14-ին Ադրիանապոլսում Թուրքիայի հետ կնքված հաշտության պայմանագրի Հունաստանին վերաբերող մասը՝ 10-րդ հոդվածը, նույնությամբ բխում էր նույն թվականի մարտի 22-ին Լոնդոնում Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի ստորագրած արձանագրության սկզբունքներից⁴:

1829 թ. Ադրիանապոլսի ռուս-թուրքական հաշտությամբ օսմանյան սուլթանի սյուզերենության ներքո ինքնավար Հունաստանի ստեղծմամբ ավարտվում էր նաև հույն ժողովրդի ազգային ազատագրության համար մղած աննախադեպ հերոսական պատերազմը թուրքական դարավոր տիրապետության դեմ: Ռուսական զենքի հաղթանակի շնորհիվ, նշվում է հունական պատմագրության մեջ, յոթնամյա կենաց ու մահու պայքարից հետո Հունաստանը, ի վերջո, ազատագրվում է:

Կարճ ժամանակ անց՝ 1830 թ. փետրվարի 3-ին, Անգլիան, Ֆրանսիան և Ռուսաստանը Լոնդոնում կայացած կոնֆերանսում Հունաստանի քաղաքական կարգավիճակի և սահմանների վերաբերյալ ստորագրում են երեք նոր արձանագրություններ: Երեք տերությունների Լոնդոնի կոնֆերանսի որոշմամբ, Հունաստանը դադարում էր օսմանյան սուլթանի սյուզերենության ներքո սոսկ ինքնավար պետության կարգավիճակ ունենալուց և ճանաչվում էր լիակատար անկախ պետություն՝ դառնալով միջազգային իրավունքի իրավահավասար սուբյեկտ: 1830 թ. փետրվարի 3-ի Լոնդոնի արձանագրությունները ստորագրած երեք տերություններից յուրաքանչյուրը երաշխավորում էր Հունաստանի՝ որպես ինքնուրույն պետության, քաղաքական անկախությունը և նրանցից ոչ մեկը առանց մյուս երկու պետությունների համաձայնության, չէր կարող զորք մտցնել անկախություն ստացած Հունաստանի տարածք:

Երեք տերությունների որոշմամբ անկախություն ստացած Հունաստանն իր քաղաքական կառուցվածքով պետք է լիներ ժառանգական միապետություն, որի գահակալը, սակայն, չէր կարող ընտրվել 1827 թ. հուլիսի 6-ի Լոնդոնի պայմանագիրը ստորա-

¹ Noradounghian G., նշվ. աշխ., հ. 2, N50. Note des Ambassadeurs de France et de la Grande-Bretagne relativement aux bases de pacification et d'organisation de la Grèce en exécution du Protocole du 22 mars 1829. En date du 9 juillet 1829, p. 160-164.

² Նույն տեղում: N51. Réponse de la Sublime Porte à la note ci-dessus des Ambassadeurs de la France et de la Grande-Bretagne pour adhérer au traité de Londres du 6 juillet 1827. En date du 15 Août 1829, p. 164-165.

³ Նույն տեղում: N52. Déclaration supplémentaire de la Sublime Porte aux Représentants de la France et de la Grande-Bretagne, pour la question grecque. En date du 9 Septembre 1829, p. 165.

⁴ Noradounghian G., նշվ. աշխ., հ. 2, N53. Traité de paix avec la Russie. Conclu à Andrinople le 2/14 septembre 1829, p. 166-173.

գրած երեք տերություններում՝ Անգլիայում, Ֆրանսիայում և Ռուսաստանում իշխող արքայատոհմերի արքայազներից: Ղաշնակից երեք տերությունները փետրվարի 3-ին Լոնդոնում կայացած կոնֆերանսում «Հունաստանի ինքնակալ տեր» ժառանգական տիտղոսով հունական պետության միապետ են ընտրում գերմանական Սաքս-Կոբուրգ հերցոգության իշխան Լեոպոլդին:

Ինչ վերաբերում էր քաղաքական անկախություն ստացած Հունաստանի ցամաքային ու ծովային տարածքներին, ապա Անգլիայի պնդմամբ, որը չէր ցանկանում Թուրքիայի հետագա թուլացումը, 1830 թ. փետրվարի 3-ի Լոնդոնի կոնֆերանսի արձանագրությունների համաձայն Հունաստանի ցամաքային տարածքը որոշակիորեն կրճատվում է: Ուստի ցամաքային Հունաստանի կազմում է մնում դեպի Էգեյան ծով հոսող Սպերխիոս և դեպի Հոնիական ծով հոսող Ասպրոպոտամոս (Աքելոոս) գետերի գետաբերանների միջև ձգվող սահմանից հարավ գտնվող տարածքը և Պելոպոնեսյան թերակղզին: 1829 թ. մարտի 22-ի Լոնդոնի արձանագրությամբ Հունաստանին տրված Պելոպոնեսյան թերակղզու հարակից կղզիներից, Կիկլադյան արշիպելագից ու Էվբեայից բացի, 1830 թ. փետրվարի 3-ի արձանագրությամբ երեք տերությունները անկախ Հունաստանին են հանձնում նաև Էգեյան ծովի Հյուսիսային Սպորադյան կղզիները: 1830 թ. փետրվարի 3-ի արձանագրությամբ որոշելով Բալկաններում Թուրքիայի հետ Հունաստանի ցամաքային սահմանը և նրան հանձնելով Էգեյան ծովի Հյուսիսային Սպորադները, Էվբեան, Կիկլադյան արշիպելագը և Պելոպոնեսյան թերակղզու հարակից կղզիները երեք տերություններն իրենց քաղաքական երաշխավորության ներքո գտնվող Հունաստանին զգուշացնում են, որ չեն կարող հանդուժել Օսմանյան կայսրության որևէ տարածքի զավթում կամ նրա դեմ ուղղված թշնամական ձեռնարկում:

Լոնդոնի կոնֆերանսում ընդունված որոշումների համաձայն՝ թուրքական կառավարությունը պետք է լիակատար ներում շնորհեր 1821-1829 թթ. ազատագրական պատերազմին մասնակցած կայսրության հույներին՝ երաշխավորելով նրանց անվտանգությունը և մասնավոր սեփականության անձեռնմխելիությունը: Թուրքահպատակ յուրաքանչյուր հույն իրավունք էր ստանում մեկ տարվա ընթացքում իր անշարժ ու շարժական սեփականությունը վաճառելով՝ ազատորեն տեղափոխվելու Հունաստան: Համանման պայմաններ էին ստեղծվում նաև Հունաստանում բնակվող թուրքերի համար:

Ֆրանսիայի նախաձեռնությամբ 1830 թ. փետրվարի 3-ի Լոնդոնի արձանագրությունն ամրագրում էր, որ հունական պետությունում պետք է հաստատվեր բոլոր կրոնների դավանման լիակատար ազատություն, տարբեր դավանանքների պատկանող բոլոր քաղաքացիները առանց խտրականության պետք է ունենային պետական և հասարակական պաշտոններ զբաղեցնելու նույնանման իրավունքներ: Անգլիայի և Ռուսաստանի համաձայնությամբ Ֆրանսիան Հունաստանում ստանձնում էր կաթոլիկական կրոնի ազատ դավանման, կաթոլիկական կազմակերպությունների, ֆրանսիական կաթոլիկական միսիանների, նրանց հաստատությունների անարգել գործունեության երաշխավորի ավանդական դերը¹:

Ապրիլի 8-ին Ֆրանսիան, Անգլիան և Ռուսաստանը պաշտոնական նոտայով թուրքական կառավարությանն են հաղորդում Լոնդոնի կոնֆերանսում փետրվարի 3-ին Հունաստանի անկախության պայմանների վերաբերյալ ընդունած իրենց որոշումները²:

Ապրիլի 24-ին թուրքական կառավարությունը պաշտոնապես իր համաձայնությունն է հայտնում 1830 թ. փետրվարի 3-ին կայացրած երեք տերությունների Լոնդոնի

¹ Նույն տեղում: N55. Protocole (N1) tenu à Londres le 3 février 1830, relatif à l'indépendance de la Grèce, p. 177-181; N56. Protocole (N2) tenu à Londres le 3 février 1830, concernant le choix du Prince Léopold comme Souverain de la Grèce, p. 181-182; N57. Protocole (N3) tenu à Londres le 3 février 1830, relatif aux habitants de la Grèce du rite catholique, p. 182-183.

² Noradounghian G., նշվ. աշխ., հ. 2, N59. Note des Représentants de France, de la Grande-Bretagne et de Russie à la Sublime Porte relative aux conditions d'indépendance de la Grèce. En date du 8 avril 1830, p. 186-191.

կոնֆերանսի որոշումներին՝ ճանաչելով Հունաստանի քաղաքական անկախությունը և նրա ինքնիշխանության ներքո գտնվող ցամաքային ու ծովային տարածքները¹:

Ազատագրական պատերազմի ընթացքում Պելոպոնեսի Տրեզեն քաղաքում նիստեր գումարող Ազգային ժողովը 1827 թ. ապրիլի 14-ին յոթ տարի ժամկետով Հունաստանի Հանրապետության պրիզիդենտ է ընտրում Կորֆու կղզու հույն արիստոկրատ, 1809 թվականից Ռուսական կայսրությունում դիվանագիտական բարձր պաշտոններ զբաղեցրած Իոհան Կապոդիստրիային:

1828 թ. հունվարի 24-ին Կապոդիստրիան ժամանում է Հունաստան՝ իր նստավայրը դարձնելով Պելոպոնեսի արևելյան ափի Արգոլիկոս ծովածոցի Նավպլիոն քաղաք նավահանգիստը: Ելնելով Հունաստանի ներքին ու արտաքին չափազանց ծանր կացությունից՝ Կապոդիստրիան իր ձեռքում է կենտրոնացնում պետական կառավարման բոլոր օղակները՝ դառնալով երկրի դիկտատորը, ցրելով նաև Ազգային ժողովը: Իր պրեզիդենտության սկզբից Կապոդիստրիան ձեռնամուխ է լինում Հունաստանի ներքին կյանքի կառուցմանը՝ դնելով անկախ պետականության հիմքերը:

Կապոդիստրիան մեծ դեր է կատարում նաև Հունաստանի անկախության միջազգային ճանաչման և նրա սահմանների որոշման գործում: Բայց Կապոդիստրիայի արտաքին քաղաքականությունից դժգոհ էին Անգլիան և Ֆրանսիան՝ հանձին նրա տեսնելով Հունաստանում ռուսական ազդեցության տարածողի: Կապոդիստրիայից դժգոհ էին նաև ազգային-ազատագրական շարժման որոշ շրջաններ, որոնք դեմ էին նրա դիկտատորական լիազորություններին և որոնք հարվածում էին իրենց քաղաքական ու տնտեսական շահերին: Անգլիայի և Ֆրանսիայի գաղտնի աջակցությամբ 1831 թ. հոկտեմբերի 9-ին Հունաստանի Հանրապետության պրեզիդենտ Կապոդիստրիան սպանվում է Հարավային Պելոպոնեսի լեռնային շրջան Մանիի Մավրոմիխալիսների ազդեցիկ ընտանիքի երկու անդամների կողմից:

Կապոդիստրիայի ողբերգական սպանությամբ ավարտվում է Ռուսաստանի ազդեցությունը Հունաստանի քաղաքական կյանքի վրա: Կապոդիստրիայի սպանությամբ իննամյա ազատագրական պատերազմի հետևանքով ավերված Հունաստանը երկու տարի՝ 1831-1832 թթ., ընկնում է լիակատար անիշխանության և քաղաքական քաոսի մեջ: Նման պայմաններում Հունաստանի քաղաքական անկախության երաշխավոր երեք տերությունները՝ Անգլիան, Ֆրանսիան և Ռուսաստանը, ստիպված էին կրկին անդրադառնալու հունական հարցին: Քանի որ Սաքս-Կոբուրգ հերցոգության իշխան Լեոպոլդը արդեն հրաժարվել էր ընդունել իրեն առաջարկված թագը, ուստի 1832 թ. մայիսի 7(19)-ին Լոնդոնում երաշխավոր երեք տերությունների և Բավարիայի ներկայացուցչի միջև կնքված համաձայնությամբ Հունաստանի թագավոր տիտղոսով Հունաստանի ժառանգական միապետ է ընտրվում գերմանական պետություններից Բավարիայի թագավոր Լյուդովիկոս 1-ին Վիտտելսբախի երկրորդ որդին՝ 17-ամյա արքայազն Ֆրեդերիկ-Օթոնը: Օթոն թագավորի ինքնիշխանության և երեք տերությունների՝ Անգլիայի, Ֆրանսիայի ու Ռուսաստանի երաշխավորության ներքո Հունաստանը պետք է լիներ միապետական անկախ պետություն: Նախքան Օթոնի չափահաս դառնալը՝ մինչև 1835 թ. հունիսի 1-ը, երբ լրանար նրա 20 տարին, Հունաստանը կառավարելու էին Բավարիայի թագավորի նշանակած բավարացի երեք խնամակալները: Երաշխավոր երեք տերությունները կատարում էին վերապահում, ըստ որի՝ Բավարիան և Հունաստանը երբեք չպետք է քաղաքականապես միավորվեին մեկ թագի ներքո: Որոշվում էր, որ Օթոն թագավորի ժամանումով Հունաստանում միաժամանակ պետք է տեղակայվեր բավարացի 3500 զինվորներից բաղկացած զորամասը: Այն պետք է սպառազինվեր և վարձատրվեր հունական պետության կողմից: Հունաստանի ազգային ռազմական ուժերը կազմակերպելու նպատակով Բավարիայի թագավորը այդ զորամասի հետ միաժամանակ պետք է գործուղեր նաև որոշակի քանակությամբ բավարական սպաների:

¹ Սույն տեղում: N60. Note responsive de la Sublime Porte aux Représentants de France, de la Grande-Bretagne et de Russie donnant son adhésion aux résolutions des Cours alliées concernant la Grèce. En date du 24 Avril 1830, p. 191-192.

Լոնդոնի կոնֆերանսի որոշմամբ՝ երեք տերությունները պարտավորվում էին Հունաստանին տրամադրել 60 մլն ֆրանկ փոխառություն: Երաշխավոր երեք տերությունները պետք է դիվանագիտական ջանքեր գործադրեին, որպեսզի Օթոնը միջազգայնորեն ճանաչվեր Հունաստանի թագավոր¹:

Օգոստոսի 8-ին Հունաստանի Ազգային ժողովը երեք երաշխավոր տերությունների թեկնածու Օթոնին հռչակում է Հունաստանի թագավոր:

Հուլիսի 21-ին Կ. Պոլսում թուրքական կառավարության հետ կնքած պայմանագրի հիման վրա՝ օգոստոսի 30-ին երաշխավոր տերությունները վերականգնում են 1829 թ. մարտի 22-ին Լոնդոնի կոնֆերանսի սահմանած Արտա-Վոլոս թուրք-հունական սահմանը: Հունաստանը ստիպված էր վերադարձված այդ տարածքների համար Թուրքիային վճարելու 14 մլն. ֆրանկ փոխհատուցում: Այդպիսով՝ 1832 թ. օգոստոսի 30-ին Լոնդոնում երեք երաշխավոր տերությունների կնքած արձանագրության համաձայն՝ քաղաքական լիակատար անկախություն ստացած Հունաստանին էին անցնում Հոնիական ծովի Արտայի ծովածոցից մինչև Էգեյան ծովի Վոլոյի ծովածոցը գծված սահմանից հարավ գտնվող տարածքները՝ ներառյալ Պելոպոնեսյան թերակղզին և նրա հարակից կղզիները: Էգեյան ծովի կղզիներից Հունաստանին էին տրվում Հյուսիսային Սպորադները, Էվբեան և Կիկլադյան արշիպելագը²: Լոնդոնի կոնֆերանսի ընդունած որոշումների համաձայն՝ քաղաքական անկախություն ստացած Հունաստանի ցամաքային և ծովային սահմանների ընդլայնման հետևանքով նրա ընդհանուր տարածքը հասնում է 47.516 կմ²-ի, իսկ 60 հազարով ավելացած ընդհանուր բնակչությունը՝ մոտ 740 հազարի: Այդպիսով՝ 1832 թ. օգոստոսի 30-ին Լոնդոնում երեք երաշխավոր տերությունների սահմանած Արտա-Վոլո թուրք-հունական սահմանից հյուսիս՝ Բալկանյան թերակղզում, թուրքական տիրապետության տակ էին մնում Էպիրոսը, Թեսալիան, Մակեդոնիան, Թրակիան և Հունաստանին տրված Էգեյան ծովի կղզիներից բացի, Էգեյան ծովի մնացյալ կղզիները, միջերկրածովյան Կրետե ու Կիպրոս կղզիները:

Թուրքական կառավարությունը 1832 թ. դեկտեմբերի 26-ի պաշտոնական հաղորդագրությամբ անվերապահորեն համաձայնում էր արքայազն Օթոն Բավարացուն Հունաստանի թագավոր ընտրելու և Հունաստանի ցամաքային ու ծովային տարածքները սահմանելու վերաբերյալ երեք երաշխավոր տերությունների՝ Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի կայացրած որոշումների հետ³:

Երաշխավոր երեք տերությունների դեսպանների Լոնդոնի կոնֆերանսի 1831 թ. նոյեմբերի 16-ի որոշմամբ՝ 1832 թ. դեկտեմբերի 10-ին թուրքական կառավարությունը հարկադրված էր ինքնակառավարման կարգավիճակ շնորհել հունական մեծամասնություն կազմող Էգեյան ծովի Սամոս կղզուն:

1833 թ. փետրվարի 6-ին Օթոն I-ին Վիտտելսբախը բավարական խորհրդականներով ժամանում է Հունաստան՝ իր նստավայրը նույնպես դարձնելով Նավպլիոնը: Այդպիսով՝ Հունաստանում հաստատվում է բավարական օլիգարխիայի իշխանությունը, որը հենվում էր 3500 գերմանական զինվորներից բաղկացած ռազմական ուժի վրա: Հունաստանի պատմության մեջ Օթոնի կառավարման ժամանակաշրջանը (1833-1862 թթ.) հայտնի է Բավարոկրատիա (Բավարական տիրապետություն) անունով: Բավարոկրատիայի ժամանակ գերմանական կենտրոնացված միապետության օրինակով կազմակերպվում և ստեղծվում է երկամյա անիշխանության հետևանքով լիովին կազմա-

¹ Annuaire historique universel pour 1832, Paris, 1834. Appendice. Convention signée à Londres le 7 mai 1832, pour organiser d'une manière définitive l'état politique de la Grèce, après la nomination du prince Othon de Bavière au trône de ce nouveau royaume, p. 215-218.

² Noradounghian G., նշվ. աշխ., հ. 2. N68. Arrangement signé et proposé à la Porte pour la fixation des limites de la Grèce et autres questions par les Représentants à Constantinople de la France, de la Grande-Bretagne et de la Russie. En date du 21 juillet 1832, p. 207-211.

N. 70. Protocole signé à Londres entre la France, la Grande-Bretagne et la Russie le 30 août 1832 au sujet de la délimitation de la Grèce et d'autres questions faisant l'objet de l'arrangement de Constantinople du 21 juillet 1832. En date du 30 août 1832, p. 213-216.

³ Նույն տեղում: N72. Acte d'adhésion de la Porte Ottomane à la nomination du Roi de Grèce remis aux Représentants de France, de la Grande-Bretagne et de Russie. En date du 26 décembre 1832, p. 218.

լուծված Հունաստանի պետական կառավարման և դատաիրավական համակարգը, բանակը, ռազմածովային նավատորմը, կարգավորվում են ներքին կյանքի մի շարք բնագավառներ, ընդունվում են քրեական ու քաղաքացիական օրենսգրքեր: Երաշխավոր տերությունների պատասխանատվությամբ 1833 թ. հուլիսին Հունաստանը ստանում է 60 միլիոն ֆրանկ արտասահմանյան փոխառություն: 1934 թ. դեկտեմբերին Հունաստանի մայրաքաղաքը Պելոպոնեսի Նավպլիոն քաղաքից տեղափոխվում է Աթենք:

Հունաստանի միջազգային հարաբերությունները ամրապնդելու նպատակով Բավարոկրատիան 1833 թ. վերջին դիվանագիտական մշտական ներկայացուցիչներ է նշանակում եվրոպական մի շարք երկրների մայրաքաղաքներում, ինչպես նաև Կ. Պոլսում: Ռուսական դիվանագիտության ջանքերով Օսմանյան կայսրությունում 1834 թ. հիմնվում են հունական յոթ հյուպատոսություններ:

Հունաստանի անկախության նվաճումով, այնուամենայնիվ, թե՛ հունական կառավարող շրջանները, թե՛ հույն ժողովուրդը չիրաժարվեցին դեռևս թուրքական տիրապետության տակ գտնվող հունական հողերը ազատագրելու և միավորված հունական պետություն ստեղծելու նպատակից: Այդ առումով, նորաստեղծ պետության արտաքին քաղաքականության հիմնական նպատակն է դառնում «Մեգալի իդեայի»՝ «Մեծ Հունաստանի» ստեղծման գաղափարախոսության իրականացումը: Այդ գաղափարախոսության նվիրված ջատագույններն են դառնում նաև Հունաստանի թագավոր Օթոնը և թագուհի Ամալյան: Հունաստանի կառավարող շրջանները իրենց արտաքին քաղաքականության այդ հիմնական նպատակը իրականացնելու համար միշտ աշխատում էին օգտվել Օսմանյան կայսրության միջազգային ծանր իրադրությունից, մասնավորապես՝ ռուս-թուրքական պատերազմներից:

1853-1856 թթ. Ղրիմի պատերազմի ընթացքում, մասնավորապես՝ 1853 թ. նոյեմբերի 30-ին Սինոպի ծովային ճակատամարտում ռուսական ռազմական նավատորմի հաղթանակից հետո, Հունաստանում սկսվում է ազգային շարժում՝ թուրքական տիրապետության տակ գտնվող Թեսալիան, Էպիրոսը և հունական այլ հողերը ազատագրելու և մայր երկրի հետ միավորելու համար: Միաժամանակ հունական այդ հողերում Աթենքի կառավարության գաղտնի աջակցությամբ և օժանդակությամբ, սկսվում են հակաթուրքական ապստամբություններ: Ապստամբներին օգնության են հասնում հունական բանակի կադրային սպաներ և պարտիզանական ջոկատներ: 1854 թ. հունվարին, առանց պատերազմ հայտարարելու, հունական կառավարությունը բանակ է մտցնում Էպիրոս և Թեսալիա՝ այդ մարզերը ազատագրելու և Հունաստանի հետ միավորելու նպատակով: 1854 թ. մարտի 19-ին Թուրքիան վերջնագիր է ներկայացնում Հունաստանին՝ իր դաշնակիցներ Անգլիայի և Ֆրանսիայի աջակցությամբ ռազմական գործողություններ սկսելով հունական բանակի դեմ: Հունաստանի վրա ռազմաքաղաքական ճնշում գործադրելու նպատակով 1854 թ. մայիսի վերջին անգլո-ֆրանսիական վեց հազարից բաղկացած ռազմածովային ուժերը զրավում են Պիրեա նավահանգիստը՝ ստիպելով Հունաստանին պահպանել խստագույն չեզոքություն: Հունաստանը ենթարկվում է Թուրքիայի դաշնակից տերությունների ռազմաքաղաքական և դիվանագիտական ճնշմանը, իսկ Թեսալիայում, Էպիրոսում և Մակեդոնիայում բռնկված ապստամբությունները դաժանորեն ճնշվում են թուրքական զորքերի կողմից: Պիրեայի անգլո-ֆրանսիական ռազմական օկուպացիան ավարտվում է Ղրիմի պատերազմից հետո՝ 1857 թ. փետրվարին:

Օգտվելով Հունաստանի տնտեսական ծանր վիճակից՝ Անգլիան ու Ֆրանսիան նոր ճնշում գործադրելու նպատակով ստեղծում են միջազգային ֆինանսական հանձնաժողով, որը պահանջում է ամեն տարի վճարել արտասահմանյան փոխառություններից ստացած գումարների 36 հազար ֆունտ ստեռլինգ տոկոս: 1859 թ. հունիսին հունական կառավարությունը ստիպված էր ընդունելու միջազգային ֆինանսական հանձնաժողովի այդ որոշումը՝ ավելի ուժեղացնելով իր կախումը անգլո-ֆրանսիական կապիտալից:

Հունաստանի արտաքին քաղաքականության այդ անհաջողությունը, երկրի ներքաղաքական և տնտեսական սուր խնդիրները լրջորեն սասանում են 1833 թվականից իշխող թագավոր Օթոն Բավարացու և նրա վարչակարգի դիրքերը: 1862 թ. փետրվարի

13-ին Հունաստանում բռնկված ապստամբության հետևանքով հոկտեմբերի 22-ին Օթոնը գահընկեց է արվում: Անգլիական կառավարության անմիջական նախաձեռնությամբ Հունաստանի Ազգային ժողովը 1863 թ. մարտի 30-ին բուռն խանդավառության մթնոլորտում միաձայնորեն Պետրոս 1-ին անունով համայն հելլենների սահմանադրական թագավոր է հռչակում Դանիայի միապետ Քրիստիան 9-րդի երկրորդ որդուն՝ 17-ամյա արքայազն Վիլհելմ Գյուքսբուրգին¹:

1863 թ. հուլիսի 13-ին մի կողմից՝ Դանիայի, իսկ մյուս կողմից՝ Ֆրանսիայի, Անգլիայի և Ռուսաստանի ներկայացուցիչների միջև Լոնդոնում կնքված համաձայնությամբ «համայն հելլենների թագավոր» ժառանգական տիտղոսով Հունաստանի գահը հանձնվում է Պետրոս 1-ին Գյուքսբուրգին (1863-1913 թթ.): Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի հովանավորության ներքո իր քաղաքական կառուցվածքով Հունաստանը պետք է լիներ սահմանադրական անկախ միապետություն:

Հուլիսի 13-ին Լոնդոնում կնքված համաձայնությամբ անգլիական կառավարությունը սեփական նախաձեռնությամբ պատրաստականություն էր արտահայտում 1815 թ. Վիեննայի կոնգրեսի որոշմամբ իր քաղաքական հովանավորությանը հանձնված Հունիական ինքնավար յոթ կղզիները նրանց Ազգային ժողովի և տերությունների համաձայնությամբ ու հովանավորությամբ հանձնել Հունաստանին: Ամրագրվում էր, որ Հունաստանը և Դանիան երբեք չեն կարող քաղաքականապես միավորվել մեկ թագի ներքո: Շեշտվում էր, որ Պետրոս I թագավորի օրինական ժառանգները պետք է ընդունեին հունական ուղղափառ եկեղեցու դավանանքը: Որոշվում էր, որ Պետրոս I թագավորի գահաթերթին Հունաստանի պետական բյուջեն ամեն տարի պետք է հատկացներ տասը, իսկ երեք տերություններից յուրաքանչյուրը՝ չորս հազար ֆունտ ստերլինգ: Երաշխավոր երեք տերությունները պարտավորվում էին դիվանագիտական ջանքեր գործադրել, որ Պետրոս I-ը միջազգայնորեն ճանաչվեր համայն հելլենների թագավոր²:

Հունիական յոթ կղզիների Ազգային ժողովը հոկտեմբերի 19-ին միաձայնորեն քվեարկում է հօգուտ Հունաստանի հետ քաղաքական միության³: Ի փոխհատուցում իր թեկնածու թագավորի ընտրության՝ 1863 թ. նոյեմբերի 14-ին կրկին Լոնդոնում արդեն նաև Ավստրիայի ու Պրուսիայի մասնակցությամբ կնքված համաձայնությամբ Անգլիան Հունաստանին է զիջում Հունիական յոթ կղզիները՝ այդ քայլով հետապնդելով Հունաստանում իր քաղաքական ազդեցությունը ամրապնդելու նպատակը: Հունաստանի հետ միավորված Հունիական կղզիները պետք է գտնվեին մշտական չեզոքության պայմաններում: Այդ առումով ոչ մի բանակ, ոչ մի ռազմական նավատորմ չէր կարող կենտրոնանալ կամ կայանել այդ կղզիների ցամաքային կամ ջրային տարածքներում՝ բացառությամբ հասարակական կարգը պահպանելու և պետական հարկերը հավաքելու անհրաժեշտ ուժերից: Պայմանավորվող երաշխավոր երեք տերությունները պարտավորվում էին պահպանել Հունիական կղզիների մշտական չեզոքության վերաբերյալ կայացրած իրենց որոշումը: Որպես Հունիական կղզիների մշտական չեզոքության պայման ամրագրվում էր, որ նախքան այդ կղզիներից բրիտանական զորքերի հեռանալը պետք է կործանվեին Կորֆու (Կերկիրա) և մյուս կղզիներում կառուցված ռազմական բոլոր ամրությունները⁴:

¹ Martens Fr., Nouveau Recueil Général de Traités. Tome XVII. Partie II. Gottingue, Librairie de Dieterich. 1869.

XI. Décret de l'Assemblée nationale de Grèce proclamant le Prince Georges de Danemark roi des Grecs; rendu le 30 mars 1863, p. 71.

² Նույն տեղում: XIV. Convention, signée à Londres, le 13 juillet 1863, entre le Danemark d'une part et la France, la Grande-Bretagne et la Russie de l'autre part pour l'accession du roi Georges le au trône de Grèce, p. 79-81.

³ Martens Fr., Nouveau Recueil Général de Traités. Tome XVIII. Gottingue, 1873.

N26 Décret de l'Assemblée nationale des Iles Ioniennes sur la réunion des Sept Iles au Royaume de Grèce; voté à Corfou, le 19 octobre 1863, p. 54-55.

⁴ Նույն տեղում: 27. Traité conclu entre l'Autriche, la France, la Grande-Bretagne, la Prusse et la Russie, relativement à la réunion des Iles Ioniennes au Royaume de Grèce; signé à Londres, le 14 novembre 1863, p. 55.

Հունաստանի հետ Հոնիական կղզիների միավորման փաստը միջազգային իրավական ճանաչում է ստանում մի կողմից՝ երաշխավոր տերությունների՝ Անգլիայի, Ռուսաստանի և Ֆրանսիայի, իսկ մյուս կողմից՝ հելլենների թագավորի ներկայացուցիչների միջև 1864 թ. մարտի 29-ին Լոնդոնում կնքված համաձայնագրով¹: Վերջապես, նույն թվականի մայիսի 28-ին Կորֆու կղզում Հունաստանի հետ կնքած վերջնական համաձայնագրով, ինչպես նաև կղզիների հույն բնակչությանը միաժամանակ ուղղած անգլիական կառավարության պաշտոնական հայտարարությամբ Անգլիան Հունաստանին է զիջում 1815 թվականից իր քաղաքական հովանավորության ներքո գտնվող Հոնիական ծովի համանուն կղզիները²:

1864 թ. հունիսի 2-ին բրիտանական վերջին զորաջոկատը հեռանում է Հունական թագավորության դրոշմ արդեն բարձրացված Կորֆու կղզուց: Նախքան Հոնիական կղզիներից հեռանալը անգլիացիները կործանում են Կորֆուի և մյուս կղզիների ռազմական ամրությունները:

Այդպիսով՝ քաղաքական անկախություն ստանալուց երեսուն տարի անց Հունաստանը խաղաղ ճանապարհով ստանում է 1815 թվականից Անգլիայի տիրապետության ներքո գտնվող Հոնիական յոթ կղզիները՝ 2.3 հազար կմ² տարածությամբ և 236 հազար բնակչությամբ:

1865 թ. ապրիլի 8-ին թուրքական կառավարությունը պաշտոնապես ճանաչում է Հունական թագավորության հետ Հոնիական կղզիների միավորման վերաբերյալ 1864 թ. մարտի 29-ին Լոնդոնում երաշխավոր տերությունների և Հունաստանի միջև կնքված համաձայնագիրը³:

19-րդ դարի 60-ական թթ. միջերկրածովյան Կրետե կղզում կրկին բորբոքվում է հույն ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարը թուրքական տիրապետության դեմ և 1866 թ. սեպտեմբերի 2-ին ապստամբական ընդհանուր ժողովը հռչակում է Կրետեի միավորումը Հունաստանի հետ⁴: Տերությունների ճնշմամբ⁵ 1868 թ. հունվարի 10-ին Թուրքիան Կրետեին շնորհում է կազմակերպական Կանոնադրություն⁶, որով կղզին ստանում էր տեղական վարչական ինքնավարություն⁷: Այնուամենայնիվ, Կրետեի հույն բնակչությունը չի դադարեցնում պայքարը թուրքական տիրապետության դեմ՝ հանուն իր ազգային ազատագրության և մայր հայրենիքի՝ Հունաստանի հետ քաղաքական միավորման:

Այսպիսով՝ թուրքական դարավոր տիրապետության դեմ հույն ժողովրդի մղած 1821-1829 թթ. ազգային-ազատագրական անօրինակ հերոսական պատերազմի, եվրոպական հզոր երեք տերությունների՝ Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի դիվանագիտական ու ռազմաքաղաքական անմիջական միջամտության, մասնավորապես՝ Հունաստանի ազատագրության համար Թուրքիայի դեմ Ռուսաստանի մղած 1828-1829 թթ.

¹ Նույն տեղում : N30. Traité conclu entre la France, la Grande-Bretagne, la Russie et la Grèce, relativement à la réunion des Iles Ioniennes au Royaume de Grèce; signé à Londres, le 24 mars 1864, p. 63-68.

² Նույն տեղում : N31. Protocole relatif à la cessation du Protectorat britannique sur les Iles Ioniennes; signé à Corfou, le 28 mai 1864, par les Représentants de la Grande-Bretagne et de la Grèce, p. 68-71 ; N32. Proclamation du Lord-haut-commissaire des Iles Ioniennes, relative à la cessation du Protectorat britannique; en date de Corfou, le 28 mai 1864, p. 71-72.

³ Noradounghian G., Recueil d'actes internationaux de l'Empire Ottoman. Tome troisième. 1856-1878. Paris, 1902.

N754. Acte d'accession de la Turquie au Traité de Londres du 29 mars 1864 relatif à la réunion des Iles Ioniennes à la Grèce (France, Grande-Bretagne, Grèce, Russie et Turquie). Signé à Constantinople, le 8 avril 1865, p. 231-235.

⁴ Martens Fr., Œuvres complètes, t. XVIII. 34. Décret de l'Assemblée nationale des Crétois, déclarant l'union avec la Grèce; en date de Sfakia, le 2 septembre 1866, p. 77-78.

⁵ Նույն տեղում : 35. Déclaration des Représentants de la France, de l'Italie, de la Prusse et de la Russie, relative aux affaires de Crète ; remise le 29 octobre 1867 au Ministre des affaires étrangères de la Porte Ottomane, p. 79-80.

⁶ Schopoff A., Les réformes et la protection des chrétiens en Turquie. 1673-1904. Paris, 1904. N97 Firman impérial en date de Constantinople, relatif aux réformes en Crète. Du 10 janvier 1868, 9. 599-600.

⁷ Նույն տեղում : Règlement organique de l'île de Crète (1868), p. 600-637.

հաղթական պատերազմի հետևանքով Բալկանյան թերակղզում, ի վերջո, 1830 թ. ստեղծվում է առաջին անկախ պետությունը՝ Հունական թագավորությունը:

Առանց թուրքական կառավարության վրա երեք տերությունների՝ Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի՝ Հունաստանի քաղաքական անկախությունը ճանաչելու համար գործադրած դիվանագիտական, քաղաքական ու ռազմական ճնշումների և հարկադրանքների՝ հույն ժողովրդի ազգային-ազատագրական պատերազմը, ի վերջո, անխուսափելիորեն դատապարտված էր կործանիչ պարտության, իսկ ապստամբած հույն ժողովուրդը՝ ցեղասպանության:

Հունական պետության անկախության երաշխավորությունը միասնաբար ստանձնած երեք տերությունները՝ Անգլիան, Ֆրանսիան և Ռուսաստանն են ընդհանուր համաձայնությամբ որոշում թուրքական տիրապետությունից ազատագրված Հունաստանի ցամաքային ու ծովային սահմանները, քաղաքական կարգը, թագավորելու համար միապետներ ընտրում օտարերկրյա արքայատոհմերի արքայազների:

Անգլիան ու Ֆրանսիան խստագույն վերահսկողություն են սահմանում հունական կառավարության արտաքին, հիմնականում՝ Թուրքիայի հետ ունեցած հարաբերությունների վրա՝ դիվանագիտական կամ ռազմական միջամտությամբ կանխելով դեռևս օսմանյան տիրապետության տակ գտնվող հունական հողերը ազատագրելու և Հունաստանի հետ միավորելու որևէ նախաձեռնություն: Այնուամենայնիվ, անկախություն ստացած Հունաստանը պետք է պայքար ծավալեր օսմանյան տիրապետության տակ գտնվող հունական պատմական հողերը՝ Էպիրոսը, Թեսալիան, Մակեդոնիան, Թրակիան, Էգեյան ծովի կղզիները, միջերկրածովյան Կրետեն ու Կիպրոսը ազատագրելու և մեկ միասնական ազգային պետության մեջ քաղաքականապես միավորելու համար: